

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

246710

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “อาณานิคมชายแดนแม่ฮ่องสอนกับกระบวนการสร้างความหมาย
ในบริบทของสังคมสมัยใหม่ : กรณีศึกษาเมืองหนองคายกับเมืองเวียงจันทน์”

โดย

ปฐม หงษ์สุวรรณ

กุมภาพันธ์ 2553

60025195

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

สัญญาเลขที่ RDG5210001

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “อาณานิคมชายแดนแม่ฮ่องสอนกับกระบวนการสร้างความหมาย
ในบริบทของสังคมสมัยใหม่ : กรณีศึกษาเมืองหนองคายกับเมืองเวียงจันทน์”

ผู้วิจัย
ปฐม หงษ์สุวรรณ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงไปด้วยดี เนื่องจากความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ คือ อาจารย์ ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า ที่ได้คอยช่วยแนะนำให้ความรู้ในด้านมานุษยวิทยาชายแดน ตลอดจนได้แนะนำเอกสารและหนังสือต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ ผู้อำนวยการฝ่าย 1 นโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของอาณาบริเวณพื้นที่ชายแดนในภาคอีสาน และได้ให้คำแนะนำและการสนับสนุนการวิจัยชุดชายแดนสำหรับกลุ่มนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในครั้งนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูพักตร์ สุทธิสา รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งเป็นผู้ประสานงานโครงการวิจัยชุดชายแดนนี้ ที่ได้เอาใจใส่แนะนำและกระตุ้นให้ผู้วิจัยและเพื่อนสมาชิกร่วมวิจัยได้ทำงานอย่างเข้มข้น และช่วยนำพาให้ผู้วิจัยได้ “ก้าวข้ามแดน” มาสนใจค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับโลกใบที่เรียกกันว่า “ชายแดน” ซึ่งช่วยเปิดมุมมองให้แก่ผู้วิจัยได้อย่างมากมาย และได้เพิ่มพูนประสบการณ์ความรู้และความเข้าใจมิติของสังคมในชุมชนอีสานได้มากยิ่งขึ้น และขอขอบคุณ “น้องหนึ่ง” เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการชายแดนที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือในด้านเอกสารและการติดต่อต่าง ๆ ได้อย่างคล่องตัวด้วย

ขอขอบคุณพี่น้องชาวอ่างปลาบึกทั้งชาวไทยและชาวลาวในพื้นที่ศึกษาทุกท่านที่ได้กรุณาให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยในงานภาคสนาม ตลอดจนช่วยแนะนำประเด็นต่าง ๆ ให้มีความรู้ในเรื่องพื้นที่ชายแดนแม่น้ำโขงแห่งนี้ให้มีความชัดเจนและลุ่มลึกยิ่งขึ้น

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ: อาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงกับกระบวนการสร้างความหมายในบริบทของสังคมสมัยใหม่ : กรณีศึกษาเมืองหนองคาย – เวียงจันทน์

ชื่อนักวิจัย: ปฐม หงษ์สุวรรณ

E-mail : H.pathom@gmail.com

ระยะเวลาโครงการ: 1 ปี (ตุลาคม 2551- พฤศจิกายน 2552)

246710

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาชายแดนว่าด้วยกระบวนการสร้างความหมายเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงในบริบทของสังคมสมัยใหม่ ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจการสร้างความหมายเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงในมุมมองของชีวิตประจำวัน โดยศึกษากรณีชุมชนอ่างปลาบึกในอำเภอสังคม จังหวัดหนองคายกับบ้านอ่าง เมืองศรีโคตรบอง แขวงเวียงจันทน์ ในฐานะที่เป็นชุมชนในอาณาบริเวณชายแดน (Borderland) ร่วมกัน และการต่อรองเพื่อผลิตสร้างความหมายว่าด้วยอาณาบริเวณชายแดนแห่งนี้ในบริบทของชีวิตประจำวัน ทั้งในแง่ของการผลิตซ้ำ การสร้างใหม่ และการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกัน ภายใต้กรอบคิดสำคัญที่นำมาประกอบการศึกษา คือ 1) อาณาบริเวณชายแดน 2) การสร้างพื้นที่ทางสังคม และ 3) การต่อรองเชิงความหมาย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจเกี่ยวกับประเด็นกระบวนการสร้างความหมายว่าด้วยอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทของสังคมสมัยใหม่ เพื่อพิจารณาว่ากลุ่มผู้คนที่มิถิ่นอาศัยอยู่บนพื้นที่ชายแดนแม่น้ำโขงให้ความหมายเกี่ยวกับพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนนี้อย่างไรบ้าง โดยดูว่ากลุ่มชนที่มิถิ่นอาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนซึ่งมิได้เป็นจุดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาภูมิภาคแม่น้ำโขงในแง่ของระบบทุนและเศรษฐกิจ อันเป็นชุมชนชายแดนชนบทที่ชาวบ้านผู้มีบทบาทเป็นผู้กระทำในฐานะ “คนตัวเล็กตัวน้อย” ได้ให้ความหมายกับอาณาบริเวณชายแดนนี้อย่างไร โดยทำการศึกษาผ่านกระบวนการให้ความหมายชุมชนอ่างปลาบึกที่เป็นชุมชนในจินตนาการ ซึ่งมีได้ปรากฏตัวอยู่ในชุมชนทางการเมืองหรือภูมิรัฐศาสตร์ของทั้งประเทศไทยและรัฐชาติลาว อันเกิดจากการมองของผู้คนในท้องถิ่นในเชิงพื้นที่ที่อยู่ นอกเหนือจากเขตแดนของรัฐชาติที่จินตนาการขึ้น และเป็นชุมชนที่มิได้ปรากฏอยู่ในแผนที่ซึ่งรัฐได้กำหนดขอบเขตสร้างขึ้น

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ในสถานการณ์ของการมุ่งพัฒนาเขตเศรษฐกิจและระบบทุนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนี้ และการกลายเป็นเขตเศรษฐกิจใหม่ในสังคมโลกปัจจุบัน ชุมชนเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ ณ ริมแม่น้ำโขงแห่งนี้ซึ่งมิได้อยู่ในเส้นทางของกระแสของการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้ชุมชนต่างๆ มากมายตามตะเข็บชายแดนแม่น้ำโขงระหว่างเส้นกันเขตแดนไทย-ลาว ต้องเผชิญกับปัญหาของการถูกเบียดขับและกีดกันจากทางการเมือง ทางเศรษฐกิจของการพัฒนาในความคิดกระแสหลัก ชุมชนชายแดนแม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นชุมชนชายขอบทับซ้อน ไม่ว่าจะ

246710^จ

เป็นชุมชนชายขอบของชาติ หรือชุมชนชายขอบของกระแสรพัฒนาในระดับภูมิภาคก็ตาม แรงผลักดันต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้คนตัวเล็กตัวน้อยเหล่านั้นที่ตกอยู่ในสภาพคนชายขอบ เพื่อเผชิญกับกลุ่มอำนาจที่เหนือกว่า ชาวชุมชนอ่างปลาบึกในฐานะคนชายขอบในชุมชนชายแดนแม่ฮ่องสอนมีปฏิบัติการ หรือการกระทำในชีวิตประจำวันของพวกเขา เพื่อนิยามความหมายให้กับพื้นที่อยู่อาศัยของตนภายใต้การปะทะปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจเหล่านั้น ความหมายของอาณาบริเวณชายแดนแม่ฮ่องสอนในมุมมองของชีวิตประจำวันได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เลื่อมล้ำระหว่างชาวอ่างปลาบึกกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลายทั้งภาครัฐ กลุ่มคนอื่น และระบบทุน ทั้งนี้ชาวอ่างปลาบึกได้ผลิตซ้ำ สร้างใหม่เกี่ยวกับความหมายของชุมชนชายแดนของพวกเขา เพื่อใช้ต่อรองและช่วงชิงในการสร้างพื้นที่ทางสังคม การนิยามความหมายของอาณาบริเวณชายแดนแห่งนี้มีทั้งความเลือนไหล หลากหลาย ซับซ้อน เป็นพลวัต ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางสังคมที่ชาวอ่างปลาบึกได้เผชิญ

Abstract

Research Title: The Mekong River Borderland and Process of Reconstructing the Meaning in Modern Societies: Case Study Nong Khai – Vientiane.
Researcher Title: Pathom Hongsuwan.
E-mail : H.pathom@gmail.com
A Period of Time: 1 Year (October 2008- November 2009)

246710

This research is border anthropology study of the process of reconstructing the meaning of Mekong River borderland in modern societies. It to understanding about the meaning of borderland of Mekong River in every day life practices. It also study the *Oang Pa Beuk* Community in Amphoe Sang Khom, Nong Khai Province, and Ban Oang in Srikhotabong, Vientiane Province, Lao PDR, both as the community in Mekong River borderland and the process of negotiation of reconstructing in every day life practices; to inherits, reconstruction and cultural identity. The theoretical framework is shaped by three main concepts. The first concept is the borderland of Mekong River, the second concept focuses on the reconstructing social spaces and the third concept is the Meaning Negotiation on every day life practices of Mekong community.

The study finds that the focuses of development of economic zones and capitalist system in Greater Mekong Sub-region, became to new economic area in the World. It also study finds that beyond the Mekong River borderland is a Meaning of mental and social spaces that has long had a lot of important things with Thai and Lao peoples in Mekong River border communities. *Oang Pa Beuk* or the Mekong River borderland is represented in culture and social had reveal several aspects of the relationship between nature and every day life practices. Moreover, the meaning of Mekong River borderland has been reconstructing under a wide gap of power relation between *Oang Pa Beuk* people and other power groups that have been negotiating and contesting to define Mekong River border's representations variously and dynamically, under different social conditions.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่	

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ปัญหาและความสำคัญของการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 คำถามหลักของการวิจัย.....	6
1.4 ทบทวนงานศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	6
1.4.1 แนวคิดอาณาบริเวณชายแดน (Borderland).....	6
1.4.2 แนวคิดการสร้างพื้นที่ทางสังคม (Social Space).....	9
1.4.3 แนวคิดการต่อรองความหมาย (Meaning Negotiation).....	11
1.5 ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย.....	15
1.5.1 พื้นที่ศึกษา.....	15
1.5.2 หน่วยการวิเคราะห์.....	16
1.5.3 การเก็บข้อมูล.....	17
1.5.4 การวิเคราะห์.....	17
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	17
1.7 เนื้อหาของงานวิจัยโดยสังเขป.....	18

บทที่ 2 กบดักเชิงโครงสร้างว่าด้วยการสร้างความหมายแม่น้ำโขง

ในวาทกรรมของประชาชาติ.....	20
2.1 อุดมการณ์ชาตินิยมบนเส้นเขตแดนแม่น้ำโขง.....	23
2.2 อุดมการณ์ของการเมืองระบอบสังคมนิยมในลาว.....	27
2.3 ระบบเสรีนิยมกับการนำเสนอภาพทวิลักษณ์ของเส้นเขตแดนแม่น้ำโขง	
ในวาทกรรมรัฐ.....	29

2.3.1 ภาพแม่น้ำโขงในฐานะเส้นแบ่งเขตแดนรัฐชาติ.....	30
2.3.2 ภาพแม่น้ำโขงในฐานะเส้นทางเชื่อมโยงชีวิตและชาติพันธุ์.....	33
2.4 เส้นเขตแดนแม่น้ำโขง: กีบดักเชิงโครงสร้างผ่านวาทกรรมของรัฐ.....	36
2.4.1 การพัฒนาภูมิภาค: ภาพชีวิตหรือศอกนาฏกรรมของแม่น้ำโขง.....	38
2.4.2 พี่น้อง/ไท: ตัวตนที่จางหายไปสู่วาทกรรมของรัฐชาติ.....	41
2.5 วิฤตบนทางเลือกของแม่น้ำโขงในตลาดเศรษฐกิจและกระแสการพัฒนา.....	45

บทที่ 3 เส้นทางชีวิตของแม่น้ำโขงกับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตวัฒนธรรม

ของชาวมุขชนอ่างปลาบึก.....	52
3.1 แม่น้ำโขง : ดันธารวัฒนธรรมจากหลังคาโลกสู่ดินแดนไทยลาว.....	52
3.2 แม่น้ำโขง : ที่มาและความหมายของคำเรียกชื่อในวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า.....	58
3.3 แม่น้ำโขง : ภาษาประดิษฐ์จากอิทธิพลของลัทธิอาณานิคมและรัฐชาติ.....	61
3.4 แม่น้ำโขง : การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองยุคหลังสังคมนิยม.....	65
3.5 แม่น้ำโขงในบริบทของชุมชนชายแดนไทย-ลาวสมัยทุนนิยม.....	72
3.6 แม่น้ำโขงในฐานะเส้นเขตแดนกับความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนอ่างปลาบึก.....	88
3.6.1 ความเป็นเส้นเขตแดนภายใต้ความสัมพันธ์กับรัฐไทยและรัฐลาว.....	89
3.6.1.1 การข้ามเส้นเขตแดนเพื่อหนีภัยการเมือง.....	89
3.6.1.2 การข้ามเส้นเขตแดนเพื่อสิทธิในทรัพย์สิน.....	95
3.6.1.3 การข้ามเส้นเขตแดนเพื่อการประกอบอาชีพ.....	101
3.6.2 การข้ามเส้นเขตแดนภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มคนอื่น.....	105
3.6.2.1 ความสัมพันธ์ผ่านการใช้ทรัพยากรร่วมกัน.....	106

บทที่ 4 ปรากฏการณ์ข้ามแม่น้ำโขงในบริบทชีวิตประจำวัน

ของชาวมุขชนอ่างปลาบึก.....	109
4.1 “ฝั่งซ้าย-ฝั่งขวา” ในโลกของชาวอ่างปลาบึก.....	111
4.1.1 คนไทยอีสานในพื้นที่หมู่บ้านของคนลาว.....	112
4.1.2 เมื่อสาวลาวข้ามโขงมาฝั่งขวา.....	114
4.1.3 เรื่องเล่าทำทนายบนเส้นเขตแดนงานบุญ.....	116
4.1.4 ดอนกลางโขง...ที่แห่งนี้ของคนลาว.....	117
4.2 เมื่อสองฝั่งน้ำมาบรรจบกันในมุมมองของชาวมุขชนอ่างปลาบึก.....	120
4.2.1 บ้านอ่าง + บ้านผาดั่ง = ชุมชนคนลาวในพื้นที่ข้ามรัฐ.....	121
4.2.1.1 การปกครองในวิถีจารีตประเพณี.....	122
4.2.1.2 พื้นที่ทางกายภาพของชุมชนอ่างปลาบึก.....	123
4.2.2 อ่างปลาบึก: พื้นที่แห่งนี้เพื่อผู้คนสองฝั่งโขง.....	128

4.3 เรื่องเล่าของชาวอ่างปลาบึก: พหุลักษณะและร่องรอยชีวิตของเส้นเขตแดน...130

4.3.1 แม่ตุ้เกิด: ข้ามน้ำมาแล้วไม่มีวันข้ามกลับ.....131

4.3.2 พ่อตุ้เคน: แหล่งอ้างอิงในฐานะพรานปลาบึกคนสุดท้าย.....133

4.4 โลกของชาวอ่างปลาบึกกับปรากฏการณ์ข้ามแม่น้ำโขงในชีวิตประจำวัน.....135

4.4.1 ประสบการณ์คนข้ามโขงในฝั่งลาว: การหาอยู่หากิน.....135

4.4.2 ประสบการณ์คนข้ามโขงในฝั่งลาว: การหนีภัยการเมือง.....137

4.5 แม่น้ำโขงในมุมมองเชิงจิตวิญญาณและความเชื่อของชาวมุสลิมอ่างปลาบึก.142

บทที่ 5 การต่อรองว่าด้วยความหมายอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขง

ในมุมมองของชาวมุสลิมอ่างปลาบึก.....151

5.1 ชาวมุสลิมอ่างปลาบึกกับการต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ...151

5.1.1 การต่อรองในการข้ามเส้นเขตแดนในฐานะตัวตนคนสองฝั่งโขง:
 ‘ “คนกินข้าวฮ่อม (ร่วม) นา กินปลาฮ่อม (ร่วม) น้ำ ถือศีลไหว้ผู้นำกัน”.152

5.1.2 การต่อรองเพื่อสร้างอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงร่วมกัน:
 การให้ความร่วมมือและส่งเสริมกิจกรรมของรัฐ.....156

5.1.3 เวทีเรื่องเล่าชาวบ้านกับการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ.....159

5.2 ชาวมุสลิมอ่างปลาบึกกับการต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
 กับความเป็นพลเมืองและพื้นที่อื่น.....163

5.2.1 เจ้าพ่ออ่างปลาบึก : การต่อรองเพื่อเข้าถึงสถานะ
 ความเป็นพลเมืองของชุมชน vs พลเมืองของรัฐชาติ.....163

5.2.2 เรื่องเล่าจำนวนพระกับเดือนแปดสองหน :
 ความลึกลับของวันเวลากับการต่อรองเพื่อสร้างความสัมพันธ์.....166

5.3 การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับระบบทุนและการท่องเที่ยว.....170

5.3.1 หมากเลน=มะเขือเทศ: การต่อรองภายใต้ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์..171

5.3.2 เมียฝรั่ง : การต่อรองภายใต้ระบบการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม.....172

5.3.3 Home Stay กับบั้งไฟพญานาคอยู่อ่างปลาบึก :
 การต่อรองภายใต้เวทีการท่องเที่ยว.....176

5.4 ความเคลื่อนไหวของการให้ความหมายของอาณาบริเวณชายแดน
 แม่น้ำโขงในมุมมองของชาวบ้านอ่างปลาบึก.....182

บทที่ 6 บทสรุป อภิปรายผลการวิจัย,และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....188

6.2 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายต่อฝ่าย 1 (สกว.)
 เสียงเพรียกจากภาคประชาชนผ่านชีวิตและผู้คนสองฝั่งโขง.....193

รายการอ้างอิง.....198

ภาคผนวก.....207

สารบัญภาพ

รูป	หน้า
1. ป้ายประกาศระเบียบการจอดเรือบ้านผาดั้งที่กำหนด ณ จุดผ่านแดนด้านประเพณี	36
2. ยอดเขาจีฟูบนเทือกเขาหิมาลัยต้นธารแม่น้ำโขง	52
3. ยอดเขาคาวการโบเป็นจุดต้นน้ำอีกแห่งหนึ่งของสายล้านช้าง (แม่น้ำโขง)	53
4. แผนที่แสดงการไหลของแม่น้ำโขงจากที่ราบสูงทิเบตถึงทะเลจีนใต้	54
5. พระธาตุจอมหมอกในเขตพระราชวังเวียงผาคราง เมืองสิบสองปันนา ประเทศจีน	57
6. ทำจอดเรือบ้านผาดั้ง และด้านหลังป้ายท่าเรือที่เขียนเบอร์โทรศัพท์ของคนขับเรือรับจ้าง	74
7. บรรยากาศแม่น้ำโขงในฐานะเป็นสนามเด็กเล่นของหมู่บ้านในช่วงยามเย็น	75
8. ผู้คนจำนวนมากที่นั่งอยู่ริมแม่น้ำโขงจากกระแสการท่องเที่ยวเพื่อรอชมปรากฏการณ์ บั้งไฟพญานาควันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ปี พ.ศ.2551	76
9. ป้ายกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยวและแนะนำที่ชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคที่อ่างปลาบึก บ้านผาดั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย	77
10. โต้ะบูชาพญานาคประกอบด้วยพานบายศรีของคณะศรัทธาที่นุ่งหม่มขาว ผู้เดินทางมา จากกรุงเทพฯ	78
11. ขบวนเรือพระราชพิธีพยุหยาตราทางชลมารค (เรือสุพรรณหงส์) ที่ล่องไปตาม แม่น้ำเจ้าพระยา	80
12. ป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ยินดีต้อนรับสู่จังหวัดหนองคาย เมืองน่าอยู่อันดับ 7 ของโลก	82
13. ป้ายโฆษณาสินค้าประเภทไก่ทอด KFC ในห้างดังของจังหวัดหนองคายที่เป็นที่นิยม	83
14. แผนที่แสดงโครงการก่อสร้างเส้นทางเชื่อมต่อกันระหว่างกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่ม แม่น้ำโขง	86
15. แผ่นหินตั้งขนาดใหญ่ที่มาของชื่อหมู่บ้านผาดั้ง ซึ่งเป็นหินธรรมชาติกลางแม่น้ำโขง	122
16. ด้านหน้าเขียนป้ายวัดอ่างปลาบึก ด้านหลังเขียนป้ายว่าวัดบ้านผาดั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย	124
17. รถยนต์กำลังวิ่งสวนทางผ่านมาบนถนนสายนครเวียงจันทน์-सानะคาม-ไชยะบุรี	126
18. คำขวัญประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประจำอำเภอสังขมและบ้านผาดั้ง	178
19. ภาพแสดงพื้นที่ชุมชนที่เป็นอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงในชื่อเรียกของชาวบ้าน ว่า “ชุมชนอ่างปลาบึก”	183